

Lapsenkin kieli on kieltä

THORD ERASMIE *Lapsen kielellinen kehitys.* Johdatus lapsen kielen psykologiaan. Suomentanut MIRJA RUTANEN. Prisma-tietokirjasto 8. Weilin & Göös. Tapiola 1969. 157 s. (Alkuteos *Barnets språkutveckling.*)

Linköpingin opettajaseminaarin kasvatusopin lehtorin lisensiaatti Thord Erasmien teos lienee ainoita suomeksi ilmentyneitä pelkästään lapsen kieltä käsitteleviä teoksia. Takakannen tietojen mukaan tekijä on tämän alan tutkimuksen eturivin nimiä koko maailmassa. Ehkä näistä syistä kirjan ajatuksia näkee monissa yhteyksissä lainatun. On hyvä, että kielen tutkijoiden lapsenkielentuntemusta pyritään lisäämään, mutta olemmeko valmiit jättämään lapsen kielen tutkimisen psykologien ja kasvatustieteilijöiden huoleksi ja ottamaan tulokset vastaan. Eikö lapsen kieli olekaan kieltä? Eivätkö siihen pysty kielentutkijan työvälineet? Lingvisteillä on sentään kielioppinsa, jotka voisivat tarjota uusia, täsmällisempiä menettelyjä. Asia ei ole enää uusi, sillä Yhdysvalloissa on generatiivisen koulukunnan piirissä jo muutaman vuoden ajan tutkittu lapsen kieltä. Tulokset ovat olleet innostavia, ja ne ovat johtaneet lingvistien ja psykologien yhteistyöhön tällä alueella.

Thord Erasmie on tehnyt laajan tutkimuksen 4—6 ½ -vuotiaiden ruotsalaislasten kielestä. Käyttämiensä menetelmien ja saamiensa tulosten esittelyyn hän käyttääkin noin seitsemäsosan kirjansa sivumäärästä. Hän on pyrkinyt määrittelemään lasten sosiaalisen taustan ja älykkyyden suhteen joihinkin kielellistä kypsytyttä mittaaviin suureisiin: sanavuolautteen, sanavaraston kokoon ja lauseiden pituuteen. Tämä tutkimuslause jakaa kirjan mielestäni kahteen eritasoiseen osaan. Jälkimmäiseen on koottu kouluikäisten lasten kielen kehittymisestä tehtyjä tutkimuksia. Tässä yhteydessä Erasmie pohtii sukupuolten välisiä eroja ja ympäristön, mm. joukkoviestimien,

vanhempien koulutuksen ja laitoshoidon, osuutta kielen kehittymiseen. Nykyäänhän pidetään ympäristön vaikutusta aiemmin oletettua suurempana. Niinpä on todettu virikkeisen ympäristön ja jatkuvan kielellisen kontaktin aikuiseen ihmiseen parhaiten takaavan sen, että lapsi saavuttaa älykkyydspotentiaalinsa edellyttämän tason. Parhaassa asemassa ovat ainoat lapset ja huonoimmassa kaksoiset, koska nämä seurustelevat paljon keskenään. Leikkikoulujen kielenkehitystä edistävän vaikutuksen Erasmie haluaa kokonaan kiistää sillä perusteella, että tutkimustulokset eivät ole niiden ansioita ehdottoman varmasti osoittaneet. Lasten päiväkodit vaikuttavat hänen mukaansa lapseen samansuuntaisesti kuin laitoshoido yleensä: varsinkin pienten lasten kielen kehitys hidastuu selvästi.

Kirjan alkuosassa tekijä käsittelee kielen kehityksen nopeinta vaihetta, siis aikaa syntymästä 4. ikävuoteen. Niin kuin jälkiosaan, tähänkin sisältyy tutkimustulosten referointia ja käytännön ohjeita. Tässä jaksossa kirjoittaja on myös pyrkinyt määrittelemään kieltä yleensä. Varsinkin näitä 65 ensimmäistä sivua lukiessa alkaa ilmaantua aihetta kritiikkiin, sillä tekijä näyttää suhtautuvan kielen ilmiöihin kovin ylimalkaisesti. Tilannetta ei suinkaan paranna se, että mukaan on ympätty muutamia vääriin tai huolimattomasti määriteltyjä kielitieteen termejä. Kirjoittaja on lisäksi tehnyt perustelematta päätelmiä, joita voisi väittää virheellisiksi. Lainaan Erasmien tekstiä kappaleesta »Kielen osatekijät»: »Kuten johdannossa mainittiin, kielen perusosat ovat toisaalta äänneitä eli foneemeja, toisaalta sanayksiköitä eli morfeemeja. Näitä molempia osia voidaan tutkia sekä kvantitatiiviselta että kvalitatiiviselta kannalta» (s. 48). Tämän ja toisaalla annetun määritelmän perusteella lukija saa sen käsityksen, että termi *foneemi* tarkoittaa samaa kuin 'äänne' ja *morfeemi* suunnilleen samaa kuin 'sana'. Ymmärtääkseen lapsen kielen kehittymistä täytyisi tutkijan kuitenkin välttämättä erottaa

toisistaan ainakin äänne ja foneemi. On vaikea ymmärtää, miksi nämä kaksi termiä on mainittu, varsinkin kun niillä ei myöhemmin operoida.

Erasmie jatkaa: »Tässä kirjassa käsittelemme sanojen emmekä erillisten äännteiden kehitystä» (s. 48). Vastoin tätä merkittäviä käsitteilyalueen rajausta Erasmie pyrkii muunkin kuin »sanojen kehityksen» käsitteilyyn; eipä hän sivuuta foneettisiakaan seikkoja. Lauseen määrittelemisen kirjoittaja toteaa vaikeaksi ja päättyy aluksi määritelmään »Kun useat morfeemit toimivat yhdessä ja muodostavat mielekkään, merkitsevän kokonaisuuden, muodostuu lause» (s. 9). Samalla hän hylkää kieliopillisen lauseen määritelmän, jonka mukaan lauseessa on oltava subjektii ja predikaatti, ja toteaa, että jaksio »mennä sinne» on lause yhtä hyvin kuin sanajono »minä olen mennyt sinne». Tämän määritelmän vastaisesti kirjassa väitetään myöhemmin: »Noin 18 kuukauden iässä lapsi alkaa yhdistää kaksi sanaa lauseeksi. Tämä lause ei ole täydellinen; se ei aina koostu subjektista ja predikaatista» (s. 59). Oman tutkimuksensa tarpeisiin — lauseiden pituutta määritellesään — Erasmie on laatinut uuden määritelmän: »Täydellinen lause on sellainen sanojen muodostama konstellaatio, joka tarkoittaa jotakin aloitettua ja päätettyä» (s. 77). Vaikka lingvistikään eivät ole yksimielisiä lauseen ja sitä lähellä olevien käsitteiden määritelmästä ja nimityksistä, voisi kielitieteen termein saada erityyppiset puhejaksot tarkemmin osoitetuksi.

Lapsen ensimmäisistä äänneistä puhuesaan Erasmie väittää: »Ensimmäiset äänneet koostuvat ääntiöistä eli vokaaleista, jotka on yhdistetty yksinkertaisestiin kerakkeisiin eli konsonantteihin: la, ra, lö jne.» (s. 55). Paitsi että *äänne*-termiä on käytetty väärin, kummastuttaa myös, millä perusteella kirjoittaja pitää mainittuja konsonantteja yksinkertaisina. Jos lapsen kielen äänneet haluttaisiin luokitella »yksinkertaisiin» ja »monimutkaisiin», kuuluisivat *l* ja *r* jälkimmäisiin, ainakin sil-

lä perusteella, että vastaavien foneemien on osoitettu erikielillä lapsilla ilmaantuvan kielen viimeisten joukossa.

Koska Erasmien ulottuvilla ei näytä olleen pienten lasten kielestä tehtyjä uusia tutkimuksia ja koska hän itse on perehtynyt neljä vuotta vanhempien lasten kieleen, on ymmärrettävää, että juuri pienten lasten kieltä käsittelevä kirjan osa vaikuttaa kovin hatarin perusteen kootulta. Kirjoittajan näkemystä kuvaa hyvin määritelmä »Kielen kehitys on etenemistä alkeellisesta äännteiden muodostamisesta täysin kehittyneeseen puheeseen, joka edellyttää merkitsevien lauseiden muodostamista muodollisen lauseopillisen järjestelmän mukaisesti» (s. 48). On tietysti totta, että lapsen puhe kehittyy jatkuvasti ympäristön aikuisten puheen kaltaiseksi, mutta silti ei voi tutkimatta väittää, että lapsen kielen lauseilla ei ole merkitystä tai että se ei ole minäkään järjestelmän mukaista. Ilmaus »täysin kehittynyt puhe» on sekin perin epä-tieteellinen. Jokainen vähänkin kieltä tutkinut tietää, että aikuisen puhekieltä ei suinkaan voi sanoa täydelliseksi eikä säännönmukaiseksi. Niin merkittävästi kuin saattaa tuntuakin, voi uusien tutkimusten perusteella väittää, että lapsen kieli on jopa säännönmukaisempaa kuin aikuisten kieli ja että äidinkielen oppiminen on muun muassa poikkeuksien oppimista. Tutkijan on vain perehdyttävä lapsen kielen sääntöihin. Erasmiekin on poiminut teokseensa tätä osoittavia esimerkkejä ja lausuntoja, mutta pitää niitä ilmeisesti vain irrallisina ilmiöinä, koskapa ei anna niiden horjuttaa kantaansa. Hän kyllä antaa esimerkkejä lasten käyttämistä muodoista, jotka ovat säännöllisempiä kuin aikuisten käyttämät, mutta ei usko heidän kykyynsä luoda sanoja. Tosin hän mainitsee oman tyttärensä keksimiä sanoja ja pitää niitä osuvina mutta on muuten sitä mieltä, että yhdeksässä tapauksesta kymmenestä lapsen keksimiksi väitetyt sanat osoittautuvat aikuisten tekemiksi. Vanhemmat olisivat muka toistanee ja samalla »selventäneet» lapsen

epäselvästi lausuman sanan; tämä taas olisi alun perin kuullut väärin aikuisten käyttämän sanan. Väite ei tunnu uskotavalta, varsinkaan kun Erasmus ei ole sitä pitävämmin perustellut. Niiden tietojen nojalla, joita minulla on suomalaisien lasten kielestä tehdyistä keräelmistä, olen sitä mieltä, että näiden »uudissanojen» joukossa on tuskin lainkaan sellaisia, joiden aitoutta olisi syytä epäillä. Ne ovat enimmäkseen johdoksia (esim. *menottaa* 'aiheuttaa meneminen', 'työntää'), yhdyssanoja (esim. *ovenaukema-auto* 'leikki-auto, jonka ovet ovat avattavissa') ja deskriptiivisanoja (esim. Erasmusien tyttären sana *tiktak* 'herätyskello').

Erasmusien mukaan pientä lasta pitäisi jatkuvasti opettaa puhumaan. Hän nimittäin paheksuu sellaisia vanhempia, jotka eivät heti korjaa lapsen puheessa esiintyviä virheitä. Hän ei kuitenkaan mainitse tutkimuksia, joiden perusteella on tällaiseen suositukseen päätytty. Vastaväitteeksi voisi esittää kysymyksen »Kuinka moni on säilyttänyt kielessään lapsuuden aikaisia muotoja ja lauserakenteita siksi, että vanhemmat ovat tämän 'opetustyön' lyöneet laimin?». Toiseksi voisi kysyä, onko välttämättä kyse virheistä. Ehkäpä nuo aikuisen kannalta virheelliset ainekset kuuluvat lapsen kielen senhetkiseen järjestelmään ja niitä olisi turha yrittää harjoituksen avulla korjailla. Äidinkielen oppimisen kausihan on ainutlaatuinen ihmisen elämässä — tämän Erasmusiekin toteaa toisessa yhteydessä — sen jälkeen täytyy uudet kielet opetella toisella menetelmällä.

Lisäosoituksia lasten kyvystä luoda kieltä tarjoavat nähdäkseni kirjallisuudesta poimitut kuvaukset eräiden eristykseen joutuneiden kaksosten omista kielistä. Kielet olivat muistuttaneet jonkin verran lasten äidinkieltä, mutta lauseoppi oli ollut omaperäinen. Kummallista kyllä, Erasmusie kiirehtii kumoamaan ajatuksen siitä, että kielet olisivat lasten keksimät, ja sanoo, että on muka kysymys vain väärinkäsityksistä syntyneistä pseudokielistä. Kenen keksintöä nämä kielet olisi-

vat, elleivät kaksosten itsensä, kun niitä kerran kukaan ulkopuolinen ei ymmärrä?

Takakannen esittelyn mukaan Erasmusien kirja on tarkoitettu kasvattajille ja psykologian opiskelijoille ja muille asiasta kiinnostuneille opastukseksi ja johdatukseksi näihin ongelmiin. Sain sen käsityksen, että kirja olisi suunniteltu nimenomaan ruotsalaisten opettajaseminaarien käyttöön. Siihen on kerätty taustatietoutta psykologian perusteoksista, annettu opettajille sopivia käytännön ohjeita sekä tuotu esiin Ruotsin koulumaailman ajankohtaisia äidinkielen opetukseen liittyviä keskustelunaiheita. Psykologian opiskelija saa nähdäkseni valtaosan kirjan tiedoista kussikirjoistaan. Heitä ja muita lapsen kielen tutkimisesta kiinnostuneita Erasmusien teos hyödyttää tarjoamalla tiivistettyä tietoa esikoulu- ja kouluikäisten kielestä tehdyistä tutkimuksista; sen avulla voi alustavasti perehtyä käytettyihin menetelmiin ja halutessaan etsiä alkulähteille. Ohjekirjaksi kasvattajille teosta kyllä helppolukuisuutensa vuoksi voi suositaa, mutta samalla täytyy lukijaa kehottaa kriittisyyteen, sillä muutamain kirjoittajan neuvoista näyttävät olevan vain subjektiivisia mielipiteitä.

Anneli Kauppinen